

מכירה כלים במקום טבילה/ מנחם פרל

א. טבילת כלים – דאורייתא או דרבנן?

במסכת עבודה זרה דף עה עמוד ב, למדה הגמרא את חיוב טבילת הכלים מהפסוק שנאמר בכלי מדין (במדבר לא, כג): "כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר אך במי נדה יתחטא וכל אשר לא יבא באש תעבירו במים". הפסוק אמנם עוסק בהכשרת הכלים, אך מהמילים המודגשות שנוספו בפסוק, למדה הגמרא את דין **טבילת הכלים**.¹

הראשונים נחלקו האם חיוב הטבילה הוא אכן מהתורה², ולימוד הגמרא מהפסוק היה לימוד גמור, או שהחיוב הוא מדרבנן³, ולימוד הגמרא מהפסוק היה רק סמך לדבריהם ('אסמכתא').⁴

באנציקלופדיה תלמודית, ערך טבילת כלים (כרך יח סוף טור תקח), סכמו שלדעת רוב הראשונים חיוב טבילת כלים הוא מהתורה. גם בספר טבילת כלים (הרב צבי כהן, מבוא אות ג) סבר שרוב הפוסקים מחייבים טבילה מהתורה לכלי מתכת.⁵

ביביע אומר (חלק ב, יורה דעה, סימן ט) האריך לדון מה דעתו של השולחן ערוך במחלוקת זו, ומסיק שדעת השו"ע שטבילת כלים מדאורייתא, ובכל מקרה אין להקל בספק שמתעורר בחיוב טבילתם.

הגר"מ אליהו (קול צופיך גליון 380⁶) מביא את דעת הפרי חדש, שחיוב טבילת הכלי מהתורה, ונראה מדבריו שכך הוא סובר למעשה.

נראה, אם כן, שלדעת מרבית הפוסקים, חיוב טבילת כלים הוא מדאורייתא.

¹ תנא: וכולן צריכין טבילה בארבעים סאה. מנהני מילי? אמר רבא, דאמר קרא: כל דבר אשר יבא באש תעבירו באש וטהר, הוסיף לך הכתוב טהרה אחרת. ... מה ת"ל במי נדה? מים שנדה טובלת בהן, הוי אומר: ארבעים סאה. ... אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: אפי' כלים חדשים במשמע, דהא ישנים וליבנן כחדשים דמו, ואפילו הכי בעי טבילה. מתקיף לה רב ששת: אי הכי, אפי' זוזא דסרבלא נמי! א"ל: כלי סעודה אמורין בפרשה. אמר רב נחמן אמר רבה בר אבוח: לא שנו אלא בלקוחין וכמעשה שהיה, אבל שאולין לא. רב יצחק בר יוסף זבן מנא דמרדא מעובד כוכבים, סבר להטבילה, א"ל ההוא מרבנן ורבי יעקב שמיה, לדידי מפרשא ליה מינייה דרבי יוחנן: כלי מתכות אמורין בפרשה. אמר רב אשי: הני כלי זכוכית, הואיל וכי נשתברו יש להן תקנה, ככלי מתכות דמו...

² רש"י ע"ז שם ד"ה זוזא; תוס' שם ד"ה מים; חידושי הראב"ד ורמב"ן (השלם) ורשב"א וריטב"א ותרי"י ע"ז שם, ומאירי שם בשם גדולי המפרשים ופסחים מג ב בשם גדולי הדורות; סמ"ק מצוה קצט; הרשב"א בתורת הבית (בית ד' שער ד') ובשו"ת ח"ג סי' רנ"ה ורנ"ט;

³ כמה ראשונים בדעת הרמב"ם (ומקצת הראשונים למדו ברמב"ם שהחיוב הוא מהתורה); רמב"ן פרשת מטות מסתפק בזה; כלבו סו"ס פו; תוס' רי"ד ע"ז שם מהד' תליתאה.

הרחבה מעניינת בעניין דעתו של הרמב"ם ראה במנחת אשר חלק ג סימן נה בתחילתו.

⁴ הסוברים שהיא אסמכתא, יבארו שהטהרה שהזכרה בפסוק נאמרה על כלי מדין באופן ספציפי, כדי לטהרם מטומאות שונות, או לחילופין כוונתה לשטיפה של כל הכלכלים והחלודה לפני ההגעה.

⁵ פלא בששו"ת הרדב"ז (סו"ס לד) ובשו"ת ישועות יעקב (או"ח תקט, ד) כתבו, שלדעת רוב הפוסקים החיוב הוא מדרבנן. אפשר לייחס את השוני בין הפוסקים בעניין הזה, לכך שהרבה כתבי ראשונים לא היו נפוצים בזמנם.

⁶ זמין כאן: <https://www.yeshiva.org.il/midrash/5354>

ב. הטבלת כלים חשמליים - הבעיה

קיים קושי מובנה לטבול כלים חשמליים, שכן רבים מהכלים עלולים התקלקל בטבילתם במים, וכן תוסר מהם אחריות היצרן. על כן, התחבטו בדורות האחרונים רבים מהפוסקים, כיצד יש להתייחס לכלי חשמל. בנידון דידן נאמרו כמה סברות להקל:

ג. כלים המיוצרים לסחורה

כתב הטור (יו"ד קכח): "... ודוקא בלוקח כלי מן הנכרי, אבל שואל או שוכר ממנו א"צ. אבל ישראל שלקח מן הנכרי והשאילו לחבירו, אסור להשתמש בו בלא טבילה כיון שכבר נתחייב ביד הראשון."

על דבריו אלו (שמקורם בתוס' וברא"ש) הוסיף **הב"י**: "וכתוב בהגהות אשירי: אבל אם לקחו חבירו לחתוך קלפים, ולא לצרכי סעודה, אין צריך להטבילו, שהרי שאול הוא בידו עכ"ל. והיה נ"ל דישאל שקנה כלי מגוי לסחורה אם מכרו לישראל אחר, אין הקונה צריך להטבילו דכיון דלא נתחייב ביד הראשון, שהרי לא היה עומד אלא לסחורה. ודמי להא דהגהות אשירי בלקחו לחתוך ולא לצרכי סעודה. אבל מדסיים וכתב 'שהרי שאול הוא בידו' משמע שאם היה לקוח בידו היה חייב טבילה, ואם כן הוא הדין בלוקח מהעומדין אצל ישראל לסחורה, כיון שמגוי לקחם, וכן הורה מורי הרב הגדול מהר"י בי רב ז"ל."

א"כ להווא אמינא של הב"י אם ישראל קנה מגוי לצורך סחורה, נפטר הכלי מטבילה, אף אם לאחר מכן ימכרנו לישראל אחר שיעשה בו שימוש לצרכי סעודה. ולפלא שהסיק הרוגציובר למעשה (צפנת פענח מאכ"א יז, ג): ש"אם העכו"ם עשה זה עבורו לסעודה, אז חייב טבילה מן הדין, אבל אם עשאן לסחורה י"ל דאין עליהם שם כלי סעודה כלל כמו פת פלטר." כלומר חיוב הכלי בטבילה מותנה בכך שהגוי ייצר אותו לשם שימוש ולא לשם סחורה. לדעתו, לכאורה, כל הכלים הנקנים היום, אין מקום להטבילם, בודאי לא בברכה.

אך אין נראה כן ממסקנת הב"י, וכך כתב בשולחן-ערוך שם: "השואל או שוכר כלי מהעו"ג, אינו טעון טבילה. אבל אם ישראל קנאו מהעובד כוכבים והשאילו לחבירו, טעון טבילה, שכבר נתחייב ביד הראשון. ויש מי שאומר שאם לא לקחו הראשון לצורך סעודה, אלא לחתוך קלפים וכיוצא בו, אין צריך להטבילו. הגה: אבל הראשון אסור להשתמש בו לצרכי סעודה, אפילו דרך עראי, בלא טבילה, אף על פי שלקחו לצורך קלפים. וכן אם קנאו ישראל השני מן הראשון לצורך סעודה, צריך טבילה גבי השני." ולא מצאנו חילוק זה, של 'מה היתה מטרת הייצרן, בשום פוסק, וכן נהוג עלמא.

ובאופן ישיר לכך כתב האבני נזר (שו"ת יו"ד סי' קוב, ב) כתב: "וא"כ מדטובלין כל הכלים שהיו עומדים ביד עכו"ם לסחורה. מוכח דאפי"י הי' ביד עכו"ם לחתוך קלפים וכהאי גוונא דצריך טבילה."

יש מי שמגדיר חברה בע"מ כישות משפטאית עצמאית, גם לפי ההלכה, ממילא אינה גוי ואינה יהודי ואינה מחויבת במצוות. לפי זה, כלי שנקנה מחברה בע"מ או מביח"ר בבעלות ממשלת גויים יהיה פטור מטבילה. יש ת"ח מתלמידי הר"נ רבינוביץ' שטוענים שכך היתה דעתו. מאידך, בספר טבילת כלים (הרב צבי כהן פ"ב ס"א) כתב, בשם הגרש"ז אורבך, שיש לטבלו בברכה, ככל כלי הנקנה מגוי.

ה. כלים מאלומיניום ונירוסטה

לא כל חומר חייב בטבילה. כלי אבן וחרס (שאינו מצופה במתכת או בזכוכית) אינם טעונים טבילה.⁷

בתורה מוזכרים מתכות: "אֶת הַזָּהָב וְאֶת הַכֶּסֶף אֶת הַנְּחֹשֶׁת אֶת הַבַּרְזֶל אֶת הַבַּדִּיל וְאֶת הָעֶפְרָת:" (במדבר לא, כב), ביחס למתכות חדשות נחלקו הפוסקים, ערוך השלחן (יו"ד קכ, כג) לא חילק ביניהם, שכתב: "כל כלי מאיזה מין מתכת שהוא צריך טבילה." ומשמע מדאורייתא (וכך הבינו הר"מ שטרנבוך, להלן). מפורש יותר כתב בעל תפארת ישראל (על המשניות, קוני' יבקש דעת הקדמה לסדר טהרות, אות מד): "מתכת כולל ו' מינים, זהב, כסף, נחושת, ברזל, בדיל, ועופרת. כך כי רבי"א זצוק"ל. ולפע"ד זה לאו דוקא דהרי בעתים הללו מצאו הטבעיי כמה מיני מתכות חדשים שלא שערום אבותינו. והגם שי"ל שהם כולן בכלל אלו הוי' מינים שזכר הגאון זצוק"ל, עכ"פ צ"ל ששם שמות של מתכות הני"ל הן לאו דוקא, אלא כל הנרקע בפטיש רקועי פחים נקרא מתכות.

אמנם הר"מ שטרנבוך (תשובות והנהגות ח"א סימן תנא) התלבט האם חיוב טבילתם הוא מהתורה או מדרבנן ק"ו מזכוכית. ודעת הר"מ פיינשטיין (שו"ת אגרות משה יו"ד ח"ג סימן כב) שחיובם מדרבנן. בשיח נחום (יו"ד סי' מט אות ב) כתב לפטרם מטבילה לגמרי.

ו. כלים שלא ניתן לטבלם

כתב בכנסת הגדולה (הגהות בית יוסף יורה דעה סימן קכ אות יח): "ויש להקשי' הני חביות דידן של חרס גדולות המצופות באבר שמשמין בהם יין, באיזה מקוה יטבלנו, דודאי לא יכילו אותם מי המקוה מתוך גדולתן. ומצאתי בתשובה כ"י לחכם השלם כמה"ר ישראל זאבי כתב דאין להם תקנה כי אם על ידי הערמי' לתתם מתנה לגוי ולהשאילם מהם, וכת' עליו החכם השל' דמהר"י מליריא' ושפתי' ישק. אמנם הוא ז"ל וכת' שאף שהר"ה גדול רבו כתב שצריכות טבילה לו נרא' שאינם צריכים טבילה. דדוקא כלי סעודה בעו טבילה ואלו החביות אין דרכם להשתמש ע"י האור כי אם להכניס בהם יין לקיו'. וכתב שכן דן לפני רבו הרב ונרא' לו דבריו, והמנהג מסייעו שלא ראינו מי שהצריכם טבילה. אבל באו"ה מצאתי וכן הכלים גדולים של מיני מתכות ששומרים בהם

⁷ רמב"ם מאכלות אסורות פ"יז ה"ו.

יין בל"א שטנר"א צריכים טבילה אעפ"י שאין שותין מהם כלל ע"כ. ואולי לא חייב האו"ה אלא בכלי מתכו' גמור דלכ"ע חייבין בטבילה ובברכה, אבל בכלי חרס המצופין באבר דיש מחלוקת אי צריכין טבילה אף אם מצופין מבפנים כאלו חביות גדולות שא"א להטבילם משתמשין בהם בלא טבילה, ולפ"ז המצופות באבר מבית ומחוץ דהוו ככלי מתכות גמור כמ"ש בס' הלבוש צריכות טבילה."

והעיר עליו בספר שולחן גבוה (או"ח סי' תנ"א ח"ב ס"ז): "... ומש"כ הרב ז"ל שהמנהג מסייעו שלא ראינו מי שהצריכם טבילה וכו' – אין 'לא ראינו' ראייה, דאי קאי לפוסקים שלא הזכירו דין זה בפרט, אטו כרוכלא ניהו דליזיל ולמני גם חביות ... דמאי שנא גדולים מקטנים ... והני חביות גדולות של חרס המצופים באבר מבפנים שאינן יכולים להטבילם ומפני כבדם אין להם תקנה אלא בערמה הנ"ל ותו לא מידי ... יתנם לגוי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו וזהו הכשרן ההו"ל במקום שאין שם מקוה הנ"ל (שם הזכיר את דברי הרמ"א ...). וכן כתב כדבריהם בדרכי תשובה קכ, קיב.

ז. כלי המחובר תמיד לקרקע

החלקת יעקב (שו"ת יו"ד סימן מא⁸) דן במזלג חשמלי, וכותב שאע"פ ש"לרוב השיטות טבילה מה"ת", כיון ש"בני"ד שאי אפשר לטבול, צריכין לחפש איזה היתר. "בהמשך דוחה את הצעת השו"ע (יו"ד קכ,טז) לתת במתנה לגוי ולשאול ממנו, מפני שהט"ז הגביל את השאלה לשבת, ו"ומצוה לחפש איזה היתר."

ההיתר שמצא נשען על משנה במסכת כלים, שם שנינו (פרק יא משנה ב): "כל כלי מתכות שיש לו שם בפני עצמו טמא חוץ מן הדלת ומן הנגר ... והציר והקורה והצינור שנעשו לקרקע." ומבאר שם הרע"ב: "וכל המחובר לקרקע הרי הוא כקרקע ואינו מקבל טומאה." על פי זה מבאר את המנהג שלא לטבול קדרת נחושת גדולה הקבוע בתנור בית החורף, כיון שמחוברת תמיד לקרקע, ורק באופן זה משתמשים בה (ומציין מקור לתשובת שב יעקב סימן לא) ומסיים: "וא"כ בני"ד כיון שמתכת הלזה נעשה לכתחילה רק להשתמש כשהוא מחובר לכותל, ואף דבשעה שאין משתמש בו אינו מחובר לכותל, מ"מ כיון שנעשה רק להשתמש כשהוא מחובר אין מקבל טומאה ומכל שכן טומאה זו וכסברת השב"י הנ"ל."

לפי דבריו אלה, מרבית הכלים החשמליים פטורים מטבילה, אלה שהשימוש בהם הוא רק במחובר (להוציא קומקום נשלף, או אלה שמשתמשים בהם גם ללא חשמל, כגון בבית הקיבול שלהם וכד')

בהמשך התשובה מציין: "אחר כתבי ראיתי בתשו' מהרי"א לר"י אסאד סימן רט"ז שחולק על שב יעקב הנ"ל בקדרה של נחושת הקבועה בתנור, אכן כמדומה אנו נוהגין להקל גם בשם, מכל שכן בני"ד שהיא שעה"ד וגם עדיפא ממיחם שאי אפשר להשתמש רק כשקבוע בכותל,..."⁹

⁸ ראה גם בתשובה מג שם.

⁹ בסימן מו הוכיח כדברי השב יעקב מתוך דברי הרמב"ם.

אך רוב הפוסקים¹⁰ דחאוהו, ולא החשיבו חיבור חשמלי לחלק ממשי מהקרקע.

שבט הלוי (חלק ב סימן נו, ג) כתב בצורה חדה וברורה: "ואשר שאלת בענין דוד שמבשלים בו מים ע"י אלקטרי האיך להתנהג בזה בענין טבילת כלים, כי חלק האלקטרי שבו יכול להתקלקל על ידי המים בשעת טבילה.

כבר נשאלתי ע"י וכיו"ב הרבה פעמים, ופשוט דאם הוא קדרה שמבשלים בו או שאר כלי סעודה עפ"י המבואר יו"ד סימן ק"כ אין שום היתר לפטרו מטבילה מחשש קלקול חלק האלקטרי, ושכיחי היום מחבתות ברזל ... ואל ישיאך לבך להתיר עפ"י מי שרצה לומר דכיון דמחוברים ע"י החוט לכותל נקרא כלי המחובר לקרקע שפטור מן הטבילה, דלענ"ד זה הבל ורעות רוח דהא גופא דכלי תלוש שחברו לקרקע דפטור מן הטבילה ג"כ מפוקפק ... והא דידן פשיטא דעפ"י הלכה לא נקרא מחובר לענין זה לפטרו מטבילה ואין להאריך בפשוט."

לעומתו הגרש"ז אוירבך, השתמש בסברא זו להיתר כלי חשמל, אך רק בצירוף סברא חזקה נוספת (מנחת שלמה ח"ב, סו אות ד): "כלי חשמל – יש לצרף דעת האומרים דבלא"ה אינו טעון טבילה הואיל ועיקר תשמישו של הכלי הוא בשעה שמחובר ע"י תקע עם הקרקע מיקרי מחובר לקרקע, וגם עם צירוף פירוק כזה שמבטל את הכלי מתשמישו ואינו ראוי לשימוש אלא ע"י אומן שיתקנו, חושבני דאפשר לפטור בכה"ג מטבילה, אמנם נ"ל דהחוט והתקע שהם מחוץ להכלי אינן חשובים חלק מגוף הכלי ולא סגי בפירוקם, אולם חוטי החשמל שבתוך הכלי ממש שפיר חשיבי כגוף הכלי..."

גם הגרא"ז וייס (מנחת אשר חלק ג סימן נו) מביא כמה סיבות להקל בכלי חשמל, אך הלכה למעשה הציע כפתרון מעשי שותפות עם גוי על הכלי.

ח. כלי המוכן למלאכתו

שנינו בכלים (פרק יד משנה א): "כלי מתכות כמה הוא שיעורן? ... ר"ע אומר המחוסר חטיפה טמא והמחוסר לטישה טהור".

מפרש הרמב"ם (פיהמ"ש כאן): "אמר ר' עקיבה שהכלי מכלי מתכות אם אינו מעכב אותו מלעשות מלאכתו אלא המירוק וההברקה, הרי זה מקבל טומאה, וכל שחסר מעשה אומן, כגון הכאה בפטיש וכיוצא, הרי זה טהור, מפני שהוא מגלמי כלי מתכות." וכך פסק בהלכות כלים (תחילת פרק ח)

¹⁰ ראה אג"מ יו"ד ח"א סימן נו; מנחת יצחק ח"ב סימן עב; שבט הלוי ח"ב סימן נו, ג; הגר"מ אליהו (קול צופיך גליון 380), משנה הלכות ח"ט סימן קסב. הגר"ע יוסף (הליכות עולם ח"ז עמי רסה) כתב לתתם לגוי וכו'. חוט שני (טבילת כלים עמי מג-מד), הגר"י אריאל (באהלה של תורה ה, סג, וכן בתשובתו אלינו המובאת בהמשך), הגר"ד ליאור (בתשובתו אלינו המובאת בהמשך), הגר"א נבנצל (בתשובתו אלינו המובאת בהמשך).

לפי זה, אם חיבור הכלי החשמלי לקיר יחשב כ'מכה בפטיש', לא נסתיימה מלאכת בניית הכלי אלא בחיבורו לחשמל. אם כן, ראשית יש להקפיד שהחיבור לחשמל יעשה ע"י ישראל בלבד, ונכון יהיה הדבר דוקא לשיטות הפוסקים הסוברים שחיבור חשמלי כזה נידון כ'מכה בפטיש'.

ט. חיוב טבילה של כלי חשמל

כאמור לעיל, הטבלת כלי חשמל מורכבת, הן מצד הסיכון בקלקול הכלי ואיבוד האחריות, והן מצד סכנה של ממש, לעיתים למשתמש בכלי. על כן שקדו הפוסקים למצוא היתרים שונים.

יש שכתבו לטבול רק חלק מהכלי, זה המבא במגע עם המזון, ולא להחשיב את היתר כחציצה. יש שכתבו להניח יד או להדביק ניילון על החלק החשמלי ובכך להגן עליו בשעת הטבילה. להלן אתייחס לשיטות הפוסקים וסברותיהם שרצו לבטל כלל את טבילת כלי החשמל.

בשו"ת שיח נחום (יו"ד מט אות ה) סבר שאין לפטור את כלי החשמל משום מחובר, כי תלוש ולבסוף חיברו נידון כתלוש. אלא יש לפטור לדין 'מכה בפטיש' בעצם חיבורו לשקע החשמלי. סברא נוספת כתב להיתר בשם הרב אלי רייף, והיא, דברי הצפנת פענח שהובאו לעיל שכלי שיוצר למסחר, אינו טעון טבילה.

אלא שדבריו מחודשים ומוקשים להבנתו, שכן לדעת הר"נ רבינוביץ' אין בחיבור מכשיר לחשמל משום תיקון כלי או מכה בפטיש (ראה שיח נחום או"ח כה, מלומדי מלחמה נו-סב). גם הרב בן מאיר במאמרו בתחומין לו (הערה 25) העיר שהדבר נראה דחוק. גם הסתמכותו על הרוגוצ'ובר הנ"ל הוקשתה לעיל מדברי האבני נזר, וכן מנהג העולם לא כך, שאם כן, **כל הכלים** היו פטורים בזמננו מטבילה.

הרב בן מאיר (תחומין לו) ביקש להסתמך על סברות אחרות לפטור כלי חשמל מטבילה. כסברא ראשונה לפטור מביא את דעת הראי"ה קוק (דעת כהן סימן רכו) שם כתב הראי"ה (לגבי כל הכלים): "לכאורה י"ל דבכלים חדשים שלא נשתמש בהם נכרי הוי מדרבנן, אבל כלים שצריכים הגעלה ולבון הכשרם מה"ת..."¹¹, אם אכן ספק דרבנן לפנינו, יש יותר מקום לסברות לקולא. כאן מוסיף את דברי הצפנת פענח, אף שכאמור, לא נוהגים כמותו. עוד הוסיף שלדעת פוסקים רבים חיוב טבילה הוא מצווה ולא גדר מתיר, היינו מוטל על האדם חיוב טבילה, אך אין איסור עצמי להשתמש בכלי, אלא רק על מנת לחייבו לטבול (ראה ביאור הלכה שכג, ז) אם כן, כאשר אנוס מלטבול, אין איסור להשתמש ללא טבילה.¹¹

הרב ראובן גנזל (תחמין כז) דן בסוגיא זו גם כן ומבקש להתיר על סמך כמה מהסברות שנימנו לעיל ומסכם "נראה לענ"ד, שמי שאינו טובל כלי חשמל, שהטבלתו במים עלולה להורסו, יש לו על מי לסמוך".

¹¹ בדומה לזה כתב במנחת שלמה תנינא, סימן סח, אות א, ד"ה לענין טבילת.

אך רוב מניין ובנין של פוסקי זמננו חייבו טבילת כלי חשמל, או מצאו היתר נקודתי, כגון תיקון אומן או נתינה לגוי ושאלה ממנו וכד' (הובא לעיל), ולא התירו באופן גורף חיוב זה. (ראה לעיל הערה 10)

גם ספרי המאספים האחרונים, נטו להחמיר בטבילת כלי חשמל.¹²

י. הפתרונות הקיימים עד כה ביחס לכלי חשמל

על אישורי הכשרות לשבת שניתנו במכון צומת בעבר, היינו כותבים שלש אפשרויות מדורגות: 1. לטבול ללא חשש את המיחס. 2. טבילה אחר כיסוי החלקים האלקטרוניים הרגישים. 3. לתת לאומן יהודי שיקלקל ויתקן, כך שגמר המלאכה יהיה ביד יהודי.

אך העצות הללו אינן טובות דיין:

הטבלת הכלים – במשך הזמן למדנו כי חלקי האלקטרוניקה הזעירים, אף אם שרדו את הטבילה, יובשו ופעלו כהלכה, עלולים ליצור בתוכם פעילות כימית (קורוזיה) שעלולה תוך מספר חודשים לפגוע בפעילות המכשיר.

טבילת הכלי עם כיסוי חלקים רגישים – בציבור הרחב עלולים להיות מצבים בהם אנשים יטבלו באופן שגוי ויגרמו נזק משמעותי לכלי. למעשה רוב גדול של הציבור חושש מפני אפשרות זו, ואינו משתמש בה.

גמר מלאכה בידי יהודי – נחלקו הפוסקים מה יחשב ל'גמר מלאכה' בכלים הללו שיפטור מטבילה, האם די בפירוק והרכבת חלק חשמלי (הגרש"ז אורבך ראה לעיל¹³, וכן הגר"י אריאל, באהלה של תורה ח"ה ס"סג¹⁴) או שיש צורך בפגיעה ביכולת הקיבול של הכלי ותיקונו מחדש (הגר"ע יוסף, מעין אומר פרק ט (טבילת כלים והכשרם), סימן יז). יש לציין שאחריות היצרן תפוג אחרי טבילה או תיקון מסוגים אלו. בכל מקרה, נוכחנו לדעת שהציבור (לפחות הדתי לאומי) לא עומד בזה, ובפועל משתמשים בכלי החשמל ללא שום תיקון.

¹² ספר הכשרות (פוקס) פרק ד ה"לב; טבילת כלים (הרב צבי כהן) פרק יג 'חשמלי'; ואכלת ושבעת (הרב קנוהל והר"ש אריאל) עמ' 122.

¹³ בהערה האחרונה של מאמרו של הרב יהושע בן מאיר (תחומין לו) הוא מציין בשם הגרש"ז אורבך שבכלי חשמל שחוט החשמל שלהם קבוע והתקע שלהם יצוק, אפשר לחתוך את השקע ולהחליפו. אמנם במכשירים בהם חוט החשמל מתחבר לתוך המכשיר בחיבור לא קבוע שאפשר לנתק ביד, לא שייך פתרון זה. בשו"ת מנחת שלמה ח"ב נראה שהקפיד על פתרון אחר.

¹⁴ אם כי במסקנתו נראה שהקל בקומקום מצד שכלי הקיבול הוא פלסטיק, וזה לא יהיה שייך במיחס חשמלי וכדומה. כמו כן בעמ' 459 נשאר בצ"ע האם צריך להביא ברגים משלו כשמחבר מחדש. בשיחה בעל פה אמר לנו הגר"י אריאל שצריך לפרק חלק חשמלי בתוך המכשיר, ולא מספיק לחתוך את התקע ולחבר תקע חדש.

יא. הקנאת כלי חשמל לגוי לתמיד:

מבואר בשו"ע (או"ח שכג, ז; יו"ד קכ, טז) שמי ששכח להטביל כלי חדש לפני שבת, רשאי לתנו במתנה לגוי ולשאול ממנו. אמנם נחלקו האחרונים אם מותר לעשות כן רק לשבת (ט"ז) או בקביעות (רע"א), וראה עוד בכה"ח או"ח שכג, נ ובשו"ת שבט הלוי ט, קסז.

למעשה בדרכי תשובה (קכ, קיב) התיר למכור לתמיד כלים שיש קושי חריג להטבילם כגון חביות גדולות או כלי זכוכית עדינים. בהליכות עולם (חלק ז עמוד רסה) כתב שכלי חשמלי שיש חשש שיתקלקל בטבילה יכול לתת אותו במתנה לגוי ולשאול ממנו חזרה את הכלי. גם הגר"מ אליהו (בקול צופיך גליון 380) כתב עצה זו. וכ"פ במנחת אשר (ג, נה) לגבי כלי חשמל, ובפשטות כך כתב הרמ"א (יו"ד קכ, טז) בשם הב"י.¹⁵

פנינו לכמה מחשובי הפוסקים בזמננו לקבל את עצתם. רובם הסכימו לדרך של מכירה באופן ציבורי בנסיבות הללו, אלא שיש בהמליצו על שכירות מהגוי ויש על שותפות ויש בדרכים אחרות. המכנה המשותף הוא היתר גורף למכירה לגוי כדרך עדיפה, כאשר לא ניתן לטבול וקשה במיוחד ללכת לטכנאי ולבצע קלקול וגמר מלאכה בידי ישראל.

יב. הצעת מכון צומת¹⁶

מכון צומת מפעיל שירות שנקרא 'E' טבילה'. השירות מיועד לכל פרט או מוסד שמעוניין לפטור את אתגר טבילת כלי החשמל. המעוניין בכך יחתום על שטר הרשאה הממנה את מכון צומת למכור לגוי, חלק מתוך כל כלי חשמלי שירכוש¹⁷. השירות מתבצע דרך אתר המכון.

את חלק השותפות של הגוי אנו מקנים לו בדרכי קניין שונים כנהוג במכירת בכור, מכירת חמץ וכדומה. בכדי שהקניין לא יהיה על כלים שלא נקנו, והם בבחינת "דבר שלא בא לעולם", מתבצעת פעם בשבוע סדרת קניינים על כל הכלים שנרשמו באותו שבוע. הרושמים את כלים מקבלים הודעה אחרי שכליהם שותפו עם הגוי.

שיטה זו מיועדת דווקא לכלים שאי אפשר לטבול, או שהטבילה עלולה להזיק להם, ולא מיועדת להפקיע חובת טבילה סתם. זאת משום שיש מפקפקים על יעילות שיטה זו. ביניהם הבית מאיר¹⁸, הובא בדרכ"ת על הרמ"א יו"ד קכ, יא. אפשר שאף לשיטת הט"ז שהובאה במשנ"ב סימן שכג ס"ק לה, הסובר שכלי שמכור לגוי חייב בטבילה אם השתקע אצל ישראל, יש לחשוש. אא"כ נחלק ונאמר, שדבריו נאמרו רק על מכירה, שאם הכלי השתקע אצל ישראל הוא כי חוכא ואיטלולא, לשותפות שבה מקובל שהכלי נמצא ברשותו של אחד השותפים. בפרט יהיה נכון לומר כן, אם

¹⁵ "וכן יעשה במקום שאין לו מקוה".

¹⁶ מבוססת על מתוה שהוצע ברבנות הצבאית

¹⁷ מתבסס על דברי הרמ"א יו"ד קכ סעיף יא, ולמרות שכבר חלה על הכלי חובת טבילה, בצורה זו היא פוקעת. כן נראה על פי הטעם שכתב בפרי חדש יו"ד, סימן קכ, ס"ק לה, בשם איסור והיתר הארוך.

¹⁸ אך בשו"ת מנחת שלמה יו"ד ב סח יישב קושייתו, ובשו"ת באהלה של תורה יו"ד כא תירץ בעניין אחר, ע"ש.

חלק הישראלי יהיה הרבה יותר גדול מחלק הגוי. בנוסף, איננו רוצים ששיטה זו תחליף את הטבילה בכל הכלים, משום שלא נכון לאדם להפקיע עצמו ממצווה ללא צורך.

העדפת השותפות על פני נתינה לגוי והשאלה ממנו, היא משום חשש הערמה. כאשר אדם משאיל חפץ לכל החיים נראה הדבר לגמרי כמתנה או מכירה, והבעלים של החפץ בפועל הוא מי שהחפץ אצלו. אך כאשר ישנם שני שותפים בחפץ, גם אם אחד מהם בפועל משתמש בחפץ כל חייו, אין הוא מראה בבירור שהשותפות אינה קיימת.

יג. האם הערמה כזו מותרת?

הצעת מכון צומת היא לכאורה הערמה. בסופו של דבר ברור לכולם ששותפות הגוי היא רשמית בלבד, ונעשתה אך ורק מטעמים הלכתיים. בנושא זה של הערמה ישנם מקרים שונים, ולכל מקרה התייחסו הפוסקים לגופו.¹⁹ בכדי לדעת שאנו הולכים בכיוון נכון, התייעצנו עם כמה פוסקים גדולים לפני תחילת המהלך. תשובותיהם מופיעות להלן בשלמותן. הרב דב ליאור, הרב יעקב אריאל והרב אביגדור נבנצאל כתבו שבמקרה שאין פתרון אחר אפשר לנהוג כך. בעל "אורחותיך למדני" קיבל עקרונית את הרעיון, אך העדיף נתינה במתנה לגוי ושאלה חזרה ממנו. בפועל נהגנו כהצעתנו המקורית, כי רוב הפוסקים שעימם התייעצנו הסכימו לה. גם בשו"ת מנחת אשר (חלק ג סימן נו אות ד) התיר דרך זו, וקט שעדיפה האפשרות של שותפות עם גוי מהאפשרות לתת לו במתנה או למכור לו, ואחר כך לשאול את הכלי ממנו לתמיד.

יד. מכירת כלי סעודה שאינם חשמליים, לזמן מוגבל

ראינו לעיל (פרק ו') שכאשר אין אפשרות לטבול כלי, מחמת גודלו וכובדו (דרכ"ת קכ, קיב בשם כמה פוסקים) או מחמת העיתוי (טבילה בשבת – או"ח שכג, ז; יו"ד קכ, טז), ניתן לתת לגוי במתנה ולחזור ולשאול ממנו. אלא שכאשר המניעה היא העיתוי, כאשר מסתלקת המניעה, לדעת רוב הפוסקים (ט"ז שכג, ו; משנ"ב שם, לה) יש צורך לטבולו ללא ברכה.

בעידן הקורונה, כאשר מקוואות הכלים סגורות, או כאשר אנשים חוששים לבריאותם ונמנעים לצאת ולהניח את ידיהם במים שרבים הניחו בהם את ידיהם, וק"ו למי שבעצמו נמצא בבידוד, יש צורך למצוא פתרון חליפי לטבילת כלים.

על פי דבר השולחן ערוך הנ"ל, אפשר לתת לגוי במתנה או במכירה²⁰ ולשאול ממנו, עד אשר יתאפשר לטבול, או להפקירם כדין.²¹

¹⁹ בתחומין כרך כא מופיע מאמר של הרב ישראל רוזן בעניין הערמות כתקנות ציבור.

²⁰ בחזור הרבנות הראשית לישראל לקראת פסח תש"פ בקישור הבא -

<https://www.gov.il/he/departments/news/hanchayot-harabanim-erev-pesach>

²¹ שו"ת מנחת שלמה ח"ב סימן סו אות טז; מנחת אשר קורונה, תניינא סימן לז.

מאחר ולרבים לא מצוי גוי, ואינם יודעים דרכי הקנאה, גם למקרה זה חשבנו לנכון לתת שירות לציבור ולמכור בהרשאתם את כליהם לגוי. בהתייעצות עם הרב יעקב אריאל, בחרנו להגביל את המכירה לפחות מחודש, שלא ישתקע הכלי ביד ישראל ללא טבילה.

בתום החודש, חלה חובת טבילה ללא ברכה.

1418

הרב דוב ליאור

רב העיר
קריית ארבע היא חברון ת"ו

בס"ד, כד שבט תש"פ

לכבוד
הרב מנחם פרל
מכון צמת

השלר' והברכה וכת"ס.

קיבלתי את שאלותיך והנני משתדל להשיב בהקדם.
ראשית, יישר כח על פעילותכם למען שמירת קדושת השולחן היהודי ושבת קדש.
לגופו של עניין:

- א. לענ"ד קשה לקבל את הסברה שיש לפטור מטבילה כלים חשמליים מהטעם שהם מחוברים לקרקע ע"י החיבור למערכת החשמל, מפני שלמערכת זו אין דין קרקע כמו צינור שמעביר מים למקווה, דלא מקרי הוייתו על ידי דבר המקבל טומאה, שהרי היום אפשר להפעיל מכשירים באמצעות גנרטור או מצבר חשמלי כמו שפועלים הרבה מכשירים חשמליים.
- ב. בתיאוריה מכירה לנכרי ושאלה ממנו לצורך שימוש יכולה לפתור את הבעיות לפי הדין, דכלי שאול פטור מטבילה מכיוון שלא נכנס לרשות בעלות ישראל.
- ג. לגבי שיעור השותפות של הנכרי שיכולה לפטור מטבילה, ראה בספר טבילת כלים (פרק ג' סעיף י' בהערות) שאין זה דומה לפטור בכור בשותפות עם נכרי, מפני ששם די בשותפות כל דהו, משא"כ בנידון דידן שצריך ששמו ייקרא על החפצא ולא די במשהו. לכן נראה שצריך לפחות חצי שותפות בכלי, כנלע"ד.
- ד. נראה שמכיוון שמטרת המכירה היא לאפרושי מאיסורא של שימוש בכלי שאינו טבול וחלק ניכר מהלקוחות אינם מודעים לנושא, לא נראה שיש מקום לחשוש להפקעת המצווה.
- ה. לעניין קניין, מכיוון שלדעת רש"י ורמב"ם נכרי קונה בכסף מהתורה וכן מצד דינא דמלכותא המקובל היום בעולם, לא נראה שיש לחשוש להצריך דווקא משיכה לפי ד"ת. אולם נראה לענ"ד שלא כדאי להיכנס למצב של מכירה כלל אלא לעקוף את הבעיה באופן אחר, דהיינו, להקנות את הכלי לנכרי ואח"כ לשכור אותו ממנו כל זמן שהם ראויים לשימוש, דהרי מרן המחבר (יו"ד סימן קכ סעיף ת) וכן ערוך השולחן (שם סעיף מב) מכריעים ששכירות אינה נחשבת כקניין. ועל אף שיש פוסקים החוששים לקהננין

1418

הרב דוב ליאור

רב העיר
קריית ארבע היא חברון ת"ז

בעיקר בענייני שבת, אך כאן כדי לאפרושי מאיסורא נראה שיש לסמוך על מרן המחבר וערוה"ש. נמצא שהתשלום שהיהודי משלם הוא עבור שימוש בכלי ולא כקניין, ולנכרי לא משנה אם זו מכירה או שכירות.

ונראה שהתשלום יהיה זהה, וכדי שהנכרי לא יחשוש שיתבעו אותו אם יארע משהו לכלי יש להוסיף בחוזה סעיף הפוטר אותו מפיצוי הקונה אם חל קלקול בכלי בזמן השימוש בו.

כך הכלים הם ברשות הנכרי ורק השימוש הוא על ידי יהודי. נראה שפתרון זה יותר קל ויותר נוח ואינו מצריך גיבוב קולות נוספות.

אני נוהג להורות למי שקנה כלי חשמלי וחושש להטבילו שיתנהו לנכרי במתנה וישאילו ממנו לכל ימי חייו, ויתן לנכרי מתנה כלשהי כדי שיסכים לעסקה זו. כנלע"ד לפתור את הבעיה של טבילת כלים חשמליים שיש חשש להכניסם למים.

החותם לכבוד התורה ולומדיה,

דוב ליאור

לכבוד

הרה"ג יעקב אריאל שליט"א

שלום רב,

עם ריבוי המכשירים החשמליים הנכנסים למטבח, שהיצרנים מזהירים שלא לתת להם לבוא במגע עם מים, אנו נשאלים לעיתים תכופות האם ואיך אפשר יהיה להשתמש בכלים אלו, המיוצרים לרוב בחו"ל, בלי לטבול אותם.

בפועל, ישנם כאלה הסומכים על הטענה שכלי חשמל נחשבים 'מחובר' כי אי אפשר להשתמש בהם בלי חיבור לשקע, ולכן הם פטורים מטבילה (סברת החלקת יעקב יו"ד מא, הבנויה על דברי שב יעקב סימן לא). אך כמה פוסקים חלקו על טענה זו (ערוך השלחן יו"ד קכ אות לט, מחייב טבילה אף לכלים המשמשים במחבר. מנחת יצחק חלק ב סימן עב, וכן שבט הלוי חלק ב סימן נו אות ג, סוברים שכלי חשמל חייבים בטבילה).

אני מבקש להציע לפתוח מעין 'קרו טבילה', כך שהרוכש המעוניין ימנה אותי כשלוחו למכור את כליו לגוי. כאשר הכלי יהיה בשיתוף יהודי וגוי [או רק של הגוי] הוא יהיה פטור מטבילה. (ע"פ הרמ"א יו"ד קכ סעיף יא).

הצעתי: לחתום חוזה מכירה לגוי לטווח ארוך. את חלק השותפות של הגוי נקנה לו בכל דרכי הקניינים כנהוג במכירת בכור, חמץ וכדומה. בכדי שהקניין לא יהיה על "דבר שלא בא לעולם", נבצע פעם בשבוע את סדרת הקניינים על כל הכלים שנקנו באותו שבוע. ביום קבוע בשבוע, המנוי ידע שרשאי להשתמש בכלי.

מכירה זו מיועדת רק לכלים שלא ניתן לטובלם או שהטבילה עלולה להזיק להם, ולא תהיה מיועדת להפקיע חובת טבילה באופן כללי.

הבנתי שהרב מעדיף מהמכירה תיעשה מול היבואן, אלא שלכל הפחות בשנה זו, בה הכלים כבר במחסני החנויות, הענין לא מעשי. גם להבא, מאחר וישנם יבואנים רבים, אין לנו יכולת להגיע לכל אחד. לא לכל כלי יש יבואן אחד, ולא לכל יבואן כלי אחד, מה שיקשה מאד על הסיוע לציבור.

על כן אודה מאד לרב אם יוכל להשיב בכתב ידו או במייל חוזר [מתיבת המייל של הרב] לשאלותינו.

- א. האם הרב סובר שנכון לסמוך על השיטות הפוטורות כלי חשמל מטבילה לכתחילה?
- ב. אם לא, האם מכירה לנכרי והשאלה ממנו אכן תפתור את הבעיה (עכ"פ בכלי חשמל, שיש בהם מקום נוסף להקל)?

- ג. מה שיעור החלק היחסי שראוי למכור לגוי בשותפות, והאם יש לכך נפק"מ לסיום השותפות, עם גמר השימוש בכלי?
- ד. האם מותר לבצע את המכירה למרות שיש בה כעין הפקעה של מצוה, וכן הערמה, למרות שלדעת כמה ראשונים טבילת כלים מדאורייתא?
- ה. מה הם אופני הקניין שנכון לעשות עם הגוי? האם כמו מכירת חמץ או שונה ובמה שונה?

בברכה

מנחם פרל

תשובת הרב (התקבלה באי-מייל):

- א. קשה לסמוך על השיטות הפוטרות כלי חשמל מטבילה לכתחילה הן דעות יחידים ודחוקות.
- ב. מכירה לנכרי והשאלה ממנו תפתור את הבעיה אם כי בדוחק כי יש אומרים שאם הגוי משאיל את הכלי לישראל לשימוש תמידי הוא חייב טבילה אך בכלי חשמל שאין דרך אחרת זו שע"ס וניתן לסמוך על כך.
- ג. שיעור החלק היחסי שראוי למכור לגוי בשותפות צריך להיות גדול וניכר, יותר ממהו. חשבתי שאולי יש עדיפות לשותפות שבה מותנה שעם גמר השימוש יוחזר הכלי לגוי יש בכך שיעור ניכר וגם פחות הערמה. אם אכן יהיה מקום בו ניתן להחזיר כלים אלו. אך לסוברים לעיל ב ששימוש קבוע לא מועיל ספק אם יש עדיפות לשותפות על מכירה גמורה. וצ"ע
- ד. אומנם יש בהצעות הנ"ל כעין הפקעה של מצוה, וכן הערמה, אך אין בררה. גם במכירת בכור אנו מתירים למרות שהוא מדאורייתא?
- ה. אופני הקניין שנכון לעשות עם הגוי צריכים להיות כמו מכירת חמץ.

בע"ה יח בשבט תש"פ

לכבוד

הרה"ג אביגדור נבנצל שליט"א

שלום רב,

עם ריבוי המכשירים החשמליים הנכנסים למטבח, שהיצרנים מזהירים שלא לתת להם לבוא במגע עם מים, אנו נשאלים לעיתים תכופות האם ואיך אפשר יהיה להשתמש בכלים אלו, המיוצרים לרוב בחו"ל, בלי לטבול אותם.

בפועל, ישנם כאלה הסומכים על הטענה שכלי חשמל נחשבים 'מחובר' כי אי אפשר להשתמש בהם בלי חיבור לשקע, ולכן הם פטורים מטבילה (סברת החלקת יעקב יו"ד מא, הבנויה על דברי שב יעקב סימן לא). אך כמה פוסקים חלקו על טענה זו (ערוך השלחן יו"ד קכ אות לט, מחייב טבילה אף לכלים המשמשים במחובר. מנחת יצחק חלק ב סימן עב, וכן שבט הלוי חלק ב סימן נז אות ג, סוברים שכלי חשמל חייבים בטבילה).

אני מבקש להציע לפתוח מעין 'קרבן טבילה', כך שהרוכש המעוניין ימנה אותי כשלוחו למכור את כליו לגוי. כאשר הכלי יהיה בשיתוף יהודי וגוי [או רק של הגוי] הוא יהיה פטור מטבילה. (ע"פ הרמ"א יו"ד קכ סעיף יא).

הצעת: לחתום חוזה מכירה לגוי לטווח ארוך. את חלק השותפות של הגוי נקנה לו בכל דרכי הקניינים כנהוג במכירת בכור, חמץ וכדומה. בכדי שהקניין לא יהיה על "דבר שלא בא לעולם", נבצע פעם בשבוע את סדרת הקניינים על כל הכלים שנקנו באותו שבוע. ביום קבוע בשבוע, המנוי ידע שרשאי להשתמש בכלי.

מכירה זו מיועדת רק לכלים שלא ניתן לטובלם או שהטבילה עלולה להזיק להם, ולא תהיה מיועדת להפקיע חובת טבילה באופן כללי..

צומת - צוותי מדע ותורה (ע"ר)
אלון שבות 9043300
טל: 02-9931442 | פקס: 02-9931889
דואר אלקטרוני: mail@zomet.co.il
אתר אינטרנט: www.zomet.org.il

שאלתי:

- א. האם כת"ר סובר שנכון לסמוך על השיטות הפוטורות כלי חשמל מטבילה לכתחילה?
- ב. אם לא, האם מכירה לנכרי והשאלה ממנו אכן תפתור את הבעיה (עכ"פ בכלי חשמל, שיש בהם מקום נוסף להקל)?
- ג. מה שיעור החלק היחסי שראוי למכור לגוי בשותפות, והאם יש לכך נפק"מ לסיום השותפות, עם גמר השימוש בכלי? *אם לא, אז לא יוכלו להסיר.*
- ד. האם מותר לבצע את המכירה למרות שיש בה כעין הפקעה של מצוה, וכן הערמה, למרות שלדעת כמה ראשונים טבילת כלים מדאורייתא?
- ה. מה הם אופני הקניין שנכון לעשות עם הגוי? *כלי מוכרים מותרים.*

מנחם פרל

מכון צמת

צומת - צוותי מדע ותורה (ע"ר)
אלון שבות 9043300
טל: 02-9931442 | פקס: 02-9931889
דואר אלקטרוני: mail@zomet.co.il
אתר אינטרנט: www.zomet.org.il

שקלוד התשובות:

- א. לא.
 - ב. עדיף להביא לאומן לפרק חלק, ולחזור ולהרכיבו. כשאי אפשר לעשות כך, למכור לגוי.
 - ג. אולי עשירית, נפק"מ לשווי השברים.
 - ד. כן.
 - ה. כמו מכירת חמץ.
- תשובת הרב בעל "אורחותיך למדני":

לכבוד הרה"ג מנחם פרל שליט"א

א.

כתב כת"ר, "עם ריבוי המכשירים החשמליים הנכנסים למטבח, שהיצרנים מזהירים שלא לתת להם לבוא במגע עם מים, אנו נשאלים לעיתים תכופות האם ואיך אפשר יהיה להשתמש בכלים אלו, המיוצרים לרוב בחו"ל, בלי לטבול אותם.

בפועל, ישנם כאלה הסומכים על הטענה שכלי חשמל נחשבים 'מחובר' כי אי אפשר להשתמש בהם בלי חיבור לשקע, ולכן הם פטורים מטבילה (סברת החלקת יעקב יו"ד מא, הבנויה על דברי שב יעקב סימן לא). אך כמה פוסקים חלקו על טענה זו (ערוך השלחן יו"ד קכ אות לט, מחייב טבילה אף לכלים המשמשים במחובר. מנחת יצחק חלק ב סימן עב, וכן שבט הלוי חלק ב סימן נז אות ג, סוברים שכלי חשמל חייבים בטבילה).

חשבנו על אפשרות לעזור לציבור בעניין זה, בצורה נוחה, בדרך שיזמו בעבר בצה"ל. זאת על ידי נתינת אפשרות לציבור לעשות שותפות עם גוי על הכלים שלהם. מי שירצה יוכל לעשות 'מנוי' אצלנו, וימנה אותנו למכור חלק מכליו לגוי, וכאשר הכלי יהיה בשיתוף יהודי וגוי הוא יהיה פטור מטבילה. (ע"פ הרמ"א יו"ד קכ סעיף יא).

בכדי ליישם את הרעיון, נשב עם גוי ונחתום על חוזה כללי לטווח ארוך. את חלק השותפות של הגוי נקנה לו בכל דרכי הקניינים כנהוג במכירת בכור, מכירת חמץ וכדומה. בכדי שהקניין לא יהיה על כלים שלא נקנו, והם בבחינת "דבר שלא בא לעולם", נבצע פעם בשבוע את סדרת הקניינים על כל הכלים שנקנו באותו שבוע. כך ידעו המנויים בתוכנית זו, שלאחר שבוע מיום הקנייה הם יכולים להשתמש בכלי.

שיטה זו תהיה מיועדת דווקא לכלים שאי אפשר לטבול, או שהטבילה עלולה להזיק להם, ולא תהיה מיועדת להפקיע חובת טבילה סתם. זאת משום שיש מפקקים על יעילות שיטה זו. ביניהם הבית מאיר, הובא בדרכי"ת על הרמ"א יו"ד קכ,יא. אפשר שאף לשיטת הט"ז שהובאה במשנ"ב סימן שכג ס"ק לה, הסובר שכלי שמכור לגוי חייב בטבילה אם השתקע אצל ישראל, יש לחשוש. אא"כ נחלק ונאמר, שדבריו נאמרו רק על מכירה, שאם הכלי השתקע אצל ישראל הוי כי חוכא ואיטולא, לשותפות שבה מקובל שהכלי נמצא ברשותו של אחד השותפים. בפרט יהיה נכון לומר

כן, אם חלק הישראל יהיה הרבה יותר גדול מחלק הגוי. בנוסף, איננו רוצים ששיטה זו תחליף את הטבילה בכל הכלים, משום שלא נכון לאדם להפקיע עצמו ממצווה ללא צורך.

רצינו לשאול: האם נראה לכת"ר ששיטה זו נכונה להלכה ולמעשה? "ע"כ דברי כת"ר.

א) ולכאורה נראה שאין לסמוך על היתר זה, כיון שכתב מרן בי"ד ס"ק. "אם שכח ולא הטביל כלי מערב שבת או מערב יום טוב יתננו לעובד כוכבים במתנה ואחר כך ישאלנו ממנו ומותר להשתמש בו." וכתב הטי"ז שם בס"ק יח. "ני"ל דהאי תיקונא אינו אלא לפי שעה, דהיינו לאותו שבת או בחול כל זמן שאין לו מקוה, אבל לאחר שבת או שיזדמנו מקוה כיון שישתקע עולמית ביד ישראל ודאי הוי כלקוח בידו, ולא עדיף ממשכן עכו"ם ביד ישראל ודעתו לשקוע דצריך טבילה...". ע"ש. וזה כמ"ש בע"ז עה: "איבעיא להו משכנתא מאי, אמר מר בר רב אשי אבא משכן ליה עובד כוכבים כסא דכספא ואטבליה ואישתי ביה, ולא ידענא אי משום דקסבר משכנתא כזביני דמיא, אי משום דחזי לעובד כוכבים דדעתיה לשקועיה." הרי אם "חזי לעובד כוכבים דדעתיה לשקועיה", הכלי צריך טבילה, אף שהוא רק משכון ואין קנין. וכן פסק מרן שם בסעי' ט. "משכן גוי כלי לישראל אם נראה בדעת הגוי שרוצה לשקועו בידו טעון טבילה." ע"ש.

ולכן ה"ה שי"ל הכי בנד"ד, שאף שהכלי בשותפות עם הגוי, מ"מ כיון שהגוי יודע שהוא אינו יכול לקחת את הכלי לתשמישו, וגם אין לו שום הנאה מהכלי, ממילא שדעתו לשקוע את הכלי ביד הישראל.

ועוד נראה, שכל זה הערמה בעלמא, כיון שאם אחר כמה ימים הישראל רוצה ליתן את הכלי לחבירו במתנה, ודאי הוא אינו יחזור לשאול רשות מן הגוי שותפו אם הוא מסכים במתנה זו או לא. ואף לפי מ"ש כת"ר "אם חלק הישראל יהיה הרבה יותר גדול מחלק הגוי", הלא עדיין הישראל צריך לבקש רשות מהגוי קודם שהישראל יתן את הכלי במתנה לחבירו. ולכן נראה שאין כאן שיתוף ממש.

ב) אלא ראיתי שכתבו האחרונים שיש להתיר נתינת כלי במתנה לגוי, ולשואלו ממנו לתמיד, וזה רק אם א"א להטביל את הכלי לעולם. וזה כמ"ש בכנה"ג ס"ק. הגי' ב"י אות יח. לגבי טבילת חביות גדולות, "מצאתי בתשובת כ"י להחכם השלם כמה"ר ישראל זאבי ז"ל, שכתב דאין להם תקנה כי אם ע"י הערמה לתת מתנה לגוי ולהשאילם מהם...". וכן הסכים השולחן גבוה בא"ח ס"תנא. אות ז. וכן כתב בי"ד ס"ק. אות יא. ע"ש. וכן הוא ברעק"א ס"ק. א. וכן הוא בזבחי צדק ס"ק. אות יא. וכן הוא בבא"ח ח"ב פ"י מטות אות ח. והדרי"ת ס"ק. ס"ק קיב. שהביא מ"ש השולחן גבוה בא"ח וכתב "יכול הני צליחות הגדולות של זכוכית דא"א להטבילן יתנם לגוי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו, ומותר להשתמש בהם **לעולם**". ע"ש. ונראה שיש לחלק בין דין זה ובין דין הטי"ז הנ"ל, שהטי"ז מיירי כשאפשר להטביל את הכלי אחר שבת, ולכן אין לסמוך על ההיתר של מתנה לגוי אחר שבת, שרק בשבת מותר לסמוך על ההיתר כיון שרק בשבת יש שעת הדחק, אבל אחר שבת הוא אינו שעת הדחק והוא צריך להטביל את הכלי מטעם "דעתו לשקוע

בידוי, משא"כ בנדון מהרי"י זאבי ז"ל ודעי שא"א להטביל אותו כלי לעולם, ולכן לעולם אותו כלי בכלל "שעת הדחק", ולכן אף הטי"ז יודו שיש לסמוך על מתנה לגוי. ולפי זה מצינו שהסברה של "דעתו לשקוע בידוי" היא אינה שייכת כל זמן שיש שעת הדחק, ולכן אם א"א להטביל את הכלי אז לעולם אותו כלי בכלל שעת הדחק, וממילא שהוא מותר לסמוך על הערמה הנ"ל, ואף הטי"ז מודה לזה. ולפי זה צ"ל שבמעשה דרב אשי בגמ' ע"ז הנ"ל הוא אינו בכלל שעת הדחק, ולכן מטעם זה הטביל רב אשי את הכלי. ולכן הכי י"ל בנד"ד שאם כלים אלו "כלים שאי אפשר לטבול, או שהטבילה עלולה להזיק להם" כמ"ש כת"ר, אז מותר ליתנם במתנה לגוי, וכמ"ש האחרונים הנ"ל.

ונראה שמתנה לגוי היא יותר ראויה משותפות עם הגוי, וזה כדי לצאת דעת הבית מאיר בס"ק. יא. שסבר שיש לחוש לדין ברירה כשיש שותפות, ושמה בשעת תשמיש כל הכלי נחשב של ישראל והוא צריך להטביל אותו. וגם כתב הבית מאיר שם, "אמנם אם השתתפו על אופן זה, דלהכותי ב' חלקים ולהישראל חלק אחד, אז לשיטת הרמב"ם כיון דרובו שאול יש לדון ולהתיר בלא טבילה כדין כלי שאול. וליתר פוסקים אף זה לא מהני...". ע"ש. ולפי זה נד"ד גרוע טפי שכתב כת"ר, "חלק הישראל יהיה הרבה יותר גדול מחלק הגוי". הרי לפי שיטת הבית מאיר בין לדעת הרמב"ם ובין לדעת שאר הראשונים, אין לסמוך על השותפות כלל.

ולכן מצינו שמתנה לגוי הוא עדיף טפי משותפות עם הגוי, וכשא"א להטביל את הכלי י"ל שבין לדעת הטי"ז ובין לדעת הבית מאיר הכלי פטור מטבילה ע"י מתנה לגוי.